

logičkom magijom", što znači da se u drvenu figuru za-
badaju čavli i drugi oštri predmeti te su nerijetko fe-
tiši njima posve prekriveni.

Fetišizam s rekvizitima koji ga prate nije daleko
odmakao od votiva, amuleta i hamajlija u koje je i
naš narod vjerovao i koji, u najširem smislu riječi, uz trave
i "ljekarije", pripadaju području narodne medicine. Inven-
tar votiva, amuleta, hamajlija, enamlika i drugih apo-
tropskih sredstava našeg naroda poslužiti će kao kompa-
rativna građa koja treba da pokaže kako su se genetski
srodne pojave na raznim stranama svijeta različito mani-
festirale.

Inicijacijski ceremonijal, posvuda raširen u Africi
(i ne samo Africi), u slobodnoj interpretaciji označuje
primanje mladića u tajno muškaračko društvo. Inicijacijom
on se upućuje u religijske tajne, ali je to istovremeno i
socijalna institucija koja omogućuje inicijantu da u raz-
nim vidovima manifestira svoju muževnost.

Pokušamo li tu pojavu približiti našim shvaćanjima,
tretirat ćemo inicijaciju i obrede oko nje kao vrstu ško-
le u kojoj afrički mladići uče kako da savladaju probleme
što ih u životu čekaju.

Pedagoški smisao ovog rada ide za tim da pojave a-
fričkog tradicionalnog društva, mutatis mutandis, približi
ili čak poistovjeti sa srodnim pojavama koje su i naše
društvo karakterizirale u prošlosti.

Études pédagogique des matériaux exposés
dans le musée sur l'origine africain
Résumé

Le sens pédagogique de ce travail aspire à rapprocher
ou même, mutatis mutandis, à identifier les phénomènes de
la société traditionnelle africaine aux phénomènes congé-
nères de notre société du passé. Le culte des ancêtres, di-
versé partout en Afrique, rappelle de nombreuses coutumes
et croyances que notre peuple portait aux funérailles. Le
fétichisme, phénomène le plus étroitement lié aux activi-
tés du magicien-docteur, ne s'est pas très éloigné de la
médecine populaire où, à côté des herbes et des expédients,
les votifs, les amulettes et les talismans jouent un rôle
important.

Si nous essayons de rapprocher la cérémonie d'initia-
tion à nos entendements, nous la traiterons comme une sorte
d'école, dans laquelle les garçons africains apprennent
comment résoudre les problèmes qui les attendent dans la vie.

V L A D I M I R T K A L Č I Ć
30. IX 1883. - 12. XI 1971.

Kad je riječ o Etnografskom muzeju u Zagrebu, ne mo-
že se mimoći ime i uloga prof. Vladimira Tkalčića i pri
osnutku i daljoj sudbini toga muzeja i s njim povezane e-
tnologije u Hrvatskoj, a i izvan nje. Kako ovdje nije za-
datak ređanje svih biografskih data iz njegova duga živo-
ta i djelovanja, ovaj se osvrt ograničava nužno na sve o-
no, čim je on bio povezan s ovim našim muzejem i našom e-
tnologijom.

Već je u Arheološkom odjelu Hrvatskoga narodnog mu-
zeja u Zagrebu (u kome je počeo svoju muzejsku djelatnost
još pri kraju svojih studija 1907. g.) imao prilike upoz-
nati dosta etnografske građe, koja je tada stajala pohra-
njena u tom muzeju (dobrim dijelom iz eksotičkih dijelova
svijeta) i nabirala se tu kroz duge decenije, dok nije u-
pravo pobudom V. Tkalčića (i Salamona Bergera) došlo do o-
snivanja zasebnoga novoga etnografskog muzeja u Zagrebu.
Bila je to dosta smiona pobuda za integracijom cijeloga
niza zbiraka etnografske građe različitih posjednika i sa-
svim različitoga sastava. Tadašnji predstojnik odjela za
prosvjetu, vlade u Zagrebu, Milan Rojc s najvećim je ra-
zumijevanjem pomogao ostvariti tu zamisao. Pa kad je i s
tadašnjom Trgovačko-obrtničkom komorom došlo do sporazuma
da novi muzej dobije najveći dio zgrade njezina muzeja, ko-
ji nije više pravo služio svojoj prvobitnoj svrsi, i kad
je uspjelo s više strana osigurati potrebnu opremu za no-
vi muzej, napose prijeko potrebne vitrine, počela se zgra-
da ispunjati namještajem, pomagalima i nizom zbiraka ma-
terijala. Tu su se našle i zbirke etnografskih predmeta
iz Arheološkoga muzeja (napose one Dragutina Lermana iz
Konga pa braće Seljana iz Abesinije i Južne Amerike - uz
ostalo), i zbirka iz Školskoga muzeja (narodnih tekstil-
nih rukotvorina), i iz Umjetno-obrtnoga muzeja (različitih
rukotvorina) pa zbirka narodnih glazbila Franje Ks. Kuhača
i drugih nekoliko zbiraka - među koje se kao privatna u-
ključuje brojem primjeraka, gotovo samo tekstilnih, naj-
veća - S. Bergera. On postaje formalno i direktor muzeja,
a desna mu je ruka i stručni spiritus agens, tada kustos
V. Tkalčić. Nije teško zamisliti, što je tada značilo
sve to, u razmjerno kratkom vremenu, savladati, uskladiti,
integrirati, a da ipak svaka od uključenih zbiraka ostane
i obilježena kao svoje vrste grupa za sebe. I što je zna-
čilo iz toga svega odabrati najznačajnije za prvu postavu
zbiraka za javnost, koja je bila ostvarena 1919. g. ma i
u vrlo raznoličnim pa i skromnim vitrinama, panoima i sl.
Ipak se upornošću obojice rukovodilaca ovoga muzeja poma-

lo širio i prostor muzeja (pa i hrabrim zahvatima u još neosvojene prostorije, muzeju prijeko potrebne). A množio se i broj suradnika muzeja, najviše upravo inicijativama V. Tkalčića - pa se tu za neko vrijeme okupljaju Tezera Paulić kao stručnjak za tekstil, Zdenka Sertić kao slikar i grafičar, Jela Novak, dr Mirko Kus-Nikolajev i, već gotovo od početka muzeja, autor ovoga prikaza. V. Tkalčić usmjeruje međutim djelatnost novoga muzeja svijesno u jedino opravdanom smjeru: sustavnoga skupljanja sveukupne građe tradicijske kulture i života seljaka, u prvom redu dakako po Hrvatskoj - nastojeći pravilno nadoknadi-ti jednostranost tadašnjega sastava muzejskoga etnografskog fonda, gdje su prevladavali gotovo samo tekstilni proizvodi, a i tu pretežno značaja narodne umjetnosti i estetskoga mjerila. Osim drugih putova takva skupljanja građe, zasluga mu je što je dao mnogo pobuda za muzejske ekskurzije po selima i ponajviše u njima i sam učestvovao. Među tima ima jamačno najznačajnije mjesto po plodnosti "ekspedicija" po Pokuplju, od Karlovca do Siska i Petrinje niz Kupu, u neko 4 gumena sklopna čamca, u trajanju od mjesec dana - a i nju je vodio V. Tkalčić, uz slikara i rezbara Srećka Sabljaka, koji tu "ekspediciju" dobrim dijelom i omogućuje svojim čamcima.

Pored ovih stručno prijeko potrebnih nastojanja aktivan je V. Tkalčić cijelo vrijeme svoje djelatnosti na ovom muzeju još u nekoliko smjerova osnovne važnosti - osim administrativnoga vođenja svih muzejskih poslova : 1920. g. ostvaruje se unutar muzeja poseban "Odsjek za pučku muziku" s drom Božidarom Sirolom kao kustosom i rukovodiocem (malo zatim i s autorom ovoga prikaza), a taj se odsjek za kratko vrijeme povezuje s "Phonogramm-Archiv der Akademie der Wissenschaften" u Beču i dobiva od nje-ga fonografski aparat za tonska snimanja na posebnim voštanim pločama (jer drugih takvih sredstava za tonska snimanja tada još nije bilo, a gramofonsko je bilo skupocjeno i neostvarivo izvan posebnih atelijea). Tu se uključuje posebno i proučavanje i skupljanje daljih primjerska narodnih glazbila pa se nakon 10 godina djelatnosti toga odsjeka mogu zabilježiti značajniji rezultati u svesku "Muzikološki rad Etnografskog muzeja u Zagrebu" (1931). Ni za tako prijeko potrebna filmska etnografska snimanja nisu prilike tada još bile sazrele, ali pobudom V. Tkalčića ipak se ostvaruje bar jedno takvo snimanje : seljačke svadbe u Posavini (Sunjskoj Gredi i Selišću) a u suradnji sa Skolom narodnoga zdravlja, koja je za takva snimanja imala i interesa i sva potrebna sredstva, o-premu i osoblje. - Posebna su briga V. Tkalčića bila muzejska izdanja. Dobro je uočio, da bez njih muzej ne zna-či onoliko, koliko bi trebao značiti, i kod kuće i u ino-zemstvu. Tako pokreće izdanje "Zbirka jugoslavenskih or-

namenata" (1925. - 1934., 6 mapa, svaka sa 4 lista prvo-razrednih reprodukcija u bojama različitih narodnih orna-mentiranih rukotvorina, savjesno popraćenih podacima). 1925. pokreće i dalje izdanje muzeja "Etnološku bibliote-ku" (izdavanu otada sve do 1934., u svemu 21 svezak). A o 10-godišnjici muzeja 1929. g. brine se da se taj datum o-bilježi posebnom brošuram "Etnografski muzej u Zagrebu - 1919. - 1929." (1930). Posebno značenje za muzej ima i tada utanačeno sudjelovanje muzeja i njegova stručnog o-soblja kod 1922. osnovanoga časopisa dra Josipa Mataso-vića "Narodna starina", koji postaje i neke vrste služ-beno glasilo muzeja pa se u njemu ogleda djelatnost nje-gova, često kroz suradnju upravo V. Tkalčića. On međutim i izvan okvira muzeja surađuje na nekoliko strana u to vrijeme, gdje je potrebna njegova etnološka suradnja : brojnim natuknicama u "Narodnoj enciklopediji" St. Stano-jevića, pri nekoliko kongresa stručnim priložima (tako pri I. kongresu slavenskih geografa i etnografa u Pragu 1924. i pri III. takvom u Jugoslaviji 1930. - kada je i suurednik zagrebačkoga izdanja povodom toga kongresa "Ja-dranske studije"); on je napokon dijelom i duša nekoliko inozemnih izložaba s građom naše narodne umjetnosti - ta-ko u Barceloni, Parizu, Saarbrückenu-Metzu.

Sudbina međutim bezobzirno otima V. Tkalčića Etno-grafskom muzeju, koji napušta 1933. da prijeđe za uprav-nika Muzeja za umjetnost i umjetnički obrt u Zagrebu - koji mu je međutim bio isto tako srcu prirastao i gdje ostaje sve do umirovljenja 1952. g. Tu proživljuje oso-bito burnu djelatnost za vrijeme II. svjetskoga rata, ka-da njegovim zalaganjem biva spaseno veliko umjetničko, hi-storijsko i vjersko blago, naročito srpsko-pravoslavnih crkava, manastira i zbiraka. A iz okvira ovoga muzeja po-tječe i pobuda da mu se o 70-godišnjici izda dostojan "Tkalčićev zbornik" u 2 sveska (1955. i 1958.).

I prilikom proslave njegove 70-godišnjice i dalje nakon završetka njegove formalne muzejske djelatnosti mo-gli su se tek pravo okupiti i uočiti svi brojni plodovi njegove duge muzejske i druge stručne i nestručne djela-tnosti i sva obilna baština, koja se ne može lako pre-gledati u kratku prikazu. Mnogo i mnogo te baštine i ne-ma na sebi zabilježena imena Vladimira Tkalčića - kao u mnogim potezima i akcijama u muzejima u kojima je djelo-vao, na brojnim reprodukcijama njegovih snimaka, mišlje-njima koja je obilno davao svakome kome je trebalo itd. Tako je i sa svim onim dugogodišnjim naukom, koji je ne-sebično davao svojim suradnicima i mlađim i starijim, ko-ji su učili od njega i poznavanje etnografske, umjetno-obrtne i umjetničke tvorbe, tehnika, datiranja, estet-skoga vrednovanja itd., ali i administrativno vođenje u-stanova i muzejske službe uopće - od čovjeka, koji je,

moglo bi se reći, bio rođeni muzejski čovjek. Svjedoci su njegova majstorstva kao fotografskog stručnjaka ne samo snimke cijele riznice katedrale u Zagrebu nego napose mnoštvo snimaka etnografskih, danas pretežno neponovljivih (u fototeci Etnografskoga muzeja) a tehnički gotovo bez izuzetka besprijeleznih. Ali se s tim njegovim etnografskim snimkama povezuje vrlo često još nešto: čitav niz etnografskih bilježnica sa muzejskih pohoda našim selima, gdje je sam ili u zajednici s kojim muzejskim suradnikom zdušno bilježio etnografske podatke uz snimke, uz nabavljena predmete za muzej, uz najrazličnije uočene pojave života i tvorbe seljaka - pa su te bilježnice - sada im ima prosječno oko pola stoljeća - upravo među njegovom dragocjenom baštinom. Objelodanjeni opus V. Tkalčića nije opsežan, ali je dijelom pionirski: takva je njegova obradba "Seljačkih nošnja na području Zagrebačke gore" (Etnološka biblioteka, sv. 1. - Zagreb 1925) pa "Seljačko ćilimarstvo u Jugoslaviji" (Etn. bibl., sv. 5. - Zagreb 1929) uz nekoliko drugih manjih radova po časopisima i drugim izdanjima.

I cjelokupna muzejska djelatnost Vladimira Tkalčića, upravnička i stručna, i njegovo blago bilježaka i snimaka i objelodanjeni radovi svjedoci su nekoliko vrlina: kritičnosti, savjesnosti, pače pedantnosti, upornosti i predanosti radu, solidnoga i mnogostranoga znanja proširenih vidika duljim studijskim boravkom u Parizu (1904/5). Mnogo od toga ima se zahvaliti naravi i podrijetlu njegovu: po naravi nenametljiv, samokritičan i svijestan dometa svoga intelektualnoga kapaciteta, a po podrijetlu iz obitelji koja je dala i dva umjetnika muzičara (pijanista i čelista-skladatelja) a uz nazočnost i uzor svoga strica, prvaka povijesti Zagreba, Ivana Krst. Tkalčića, Vladimir Tkalčić gotovo je bio predodređen za ulogu, koju mu je sudbina namijenila - jednoga od pionira naše muzeologije, i arheološke i umjetničko-obrtne i etnografske. I upravo na ovom posljednjem polju njegovi će se plodovi i zasluga znati trajno cijeliti među najvrednijima i neprolaznima.

Milovan Gavazzi

V L A D I M I R T K A L Č I Č
30. IX 1883. - 12. XI 1971.

Nécrologie consacrée à Vladimir Tkalčić, ancien directeur du Musée ethnographique et du Musée des arts décoratifs à Zagreb. L'auteur souligne surtout ses qualités excellentes comme muséologue et conservateur des monuments culturels, comme photographe de grande expérience et explorateur de traditions populaires, surtout en Croatie. Son activité et ses mérites se sont concentrées, avant tout pendant la II-ème guerre mondiale, à la protection et au salut des monuments de l'art et des arts décoratifs. Homme de connaissances profondes et longues expériences dans le domaine de l'art et de l'ethnographie, V. Tkalčić a laissé après soi un héritage en effet très riche, malgré le nombre limité de ses études publiées, quelques unes cependant de signification fondamentale.